

Сергій Олександрович Грицай

Кафедра галузевого права та загальноправових дисциплін
Інститут права та суспільних відносин
Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»
м. Київ, Україна

ВІД КРИПТОВАЛЮТИ ДО ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ: СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ХРОНОЛОГІЧНО-ПРАВОВОГО АНАЛІЗУ

Анотація. *За останні роки криптовалюти мали великий вплив на світову фінансову систему. Що підвищило вимоги до державних регуляторів, у необхідності законодавчих ініціатив, для встановлення правил їх регулювання. Метою проведення дослідження є законотворчий процес становлення на протязі 2017–2023 років правової бази в Україні, яка призвана регулювати криптовалюту, що отримала вираз у правовій дефініції «віртуальні активи». Методологічна основа дослідження включала в себе сукупність філософських, загальнонаукових і спеціальних правових методів наукового пізнання. Череди законопроектів щодо регулюванню криптовалют в Україні до появи профільного Закону України 2074-ІХ «Про віртуальні активи», містила загальну помилку, у спробі приділити більше уваги порядку оподаткування того, що не мало чіткого законодавчого визначення та класифікації. Первинна редакція Закону 2074-ІХ від 15.03.2022 року, може так і не набрати чинності, так як є потреба у наближенні його до Європейського регламенту МіСА. У правовому вакуумі, до набрання чинності Закону 2074-ІХ, криптовалюта здатна виконувати функцію обміну маючи фрагментовано ознаки грошового сурогату. Що є приємним на законодавчому рівні у багатьох розвинутих країн світу та буде протирічити первинній редакції Закону 2074-ІХ. Прийняття на початку 2023 року у першому читання законопроекти № 6447 та № 6576, вірогідно стануть логічним завершенням еволюції правового визначення криптовалют в Україні у період 2017–2023 роках: від намагань прирівняти їх к фіатним грошам до повного відмежування від цієї ідеї, з первинним віднесенням їх до нематеріальних активів та ймовірного отримання статусу особливого майна – цифрової річчі.*

Ключові слова: *Біткоїн, цифрова річ, цифрова валюта, електронні гроші, безготівкові гроші, грошовий сурогат, ФінТех.*

Serhii O. Hrytsai

Department of Sectoral Law and General Legal Disciplines
The Institute of Law and Social Relations
Open International University of Human Development «Ukraine»
Kiev, Ukraine

FROM CRYPTOCURRENCY TO VIRTUAL ASSETS: FORMATION OF UKRAINIAN LEGISLATION THROUGH THE PRISM OF CHRONOLOGICAL LEGAL ANALYSIS

Abstract. *In recent years, cryptocurrencies have had a major impact on the global financial system. This has increased the requirements for state regulators to take legislative initiatives to establish rules for their regulation. The purpose of the study is to analyze the legislative process of establishing a legal framework in Ukraine during 2017–2023 to regulate cryptocurrencies, which is expressed in the legal definition of «virtual assets». The methodological basis of the study included a combination of philosophical, general scientific and special legal methods of scientific cognition. A series of draft laws on cryptocurrency regulation in Ukraine before the advent of the relevant Law of Ukraine 2074-IX «On Virtual Assets» contained a common mistake in an attempt to pay more attention to the taxation of something that did not have a clear legislative definition and classification. The initial version of the Law 2074-IX dated 15.03.2022 may not enter into force, as there is a need to bring it closer to the European MiCA Regulation. In a legal vacuum, before the entry into force of Law 2074-IX, cryptocurrencies are able to perform the function of exchange, having fragmented features of a monetary surrogate. This is acceptable at the legislative level in many developed countries and will contradict the original version of Law 2074-IX. The adoption of draft laws No. 6447 and No. 6576 in the first reading in early 2023 is likely to be the logical conclusion of the evolution of the legal definition of cryptocurrencies in Ukraine in the period 2017–2023: from attempts to equate them with fiat money to complete disassociation from this idea, with their initial classification as intangible assets and the possible granting of the status of special property – a digital thing.*

Key words: *Bitcoin, digital thing, digital money, electronic money, non-cash money, money surrogate FinTech.*

ВСТУП

Револьюційні зміни у світі комп'ютерних технологій, фінансів та інвестицій, що разом сформували нове поняття FinTech; дає результати у вигляді нових фінансових інструментів та принципово інших бізнес-моделей, що створюються також на основі технологій блокчейн. Можна стверджувати, що на даному етапі своєї еволюції, світ перейшов на новий етап життя, де головну роль виконує інформація. Прогрес не оминув і економічні процеси які все більш базуються на інформації. Все це стало причиною глобального переходу від індустріальної економіки до інформаційної, а точніше цифрової. Цифрова економіка, це перед усім продажі і постачання продукції все у більшій мірі через комп'ютерні мережі.

Заступник Керівника Офісу Президента України під час засідання Консультаційної ради створеної НКЦПФР, зазначив: «Сьогодні ми повинні сконцентрувати свої зусилля на спільній роботі по запровадженню ринку віртуальних активів в Україні. У нас є відповідальний орган – це Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, яка активно вже працює з міжнародними партнерами та профільними органами. Але має бути максимальна залученість всіх сторін до цього процесу, адже ми працюємо на результат вже зараз».

«Комісія активно працює з міжнародними колегами із Ernst&Young, за підтримки проекту USAID Financial Sector Reform, та іншими профільними органами над імплементацією європейського регламенту MiCA в український ринок віртуальних активів. І ми вдячні за ті результати, що маємо сьогодні та експертизу, яку отримали. Саме ці спільні напрацювання стануть фундаментом ключових змін до основного закону про віртуальні активи та Податкового кодексу України», – повідомив зі свого боку Голова НКЦПФР [1; 2].

В українському офісі криптовалютної біржі Binance впевнені, що для індустрії критично важливо, щоб поряд з профільним законом запрацювала ще й податкова регуляція ринку [3].

1. МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Метою дослідження є процес становлення у період 2017–2023 років нормативно-правової бази щодо регулювання в Україні так званих криптовалют, які отримали згодом вираз у правовій дефініції «віртуальні активи». З погляду на мету дослідження сформовано ряд задач: провести хронологічно-правовий аналіз нормативних актів і законопроектів; відслідкувати тенденцію поглядів, виражених у листах-роз'ясненнях від державних фінансових регуляторів; дійти висновків теоретичного характеру щодо визначення поняття криптовалют, через диференціацію критеріїв притаманних «грошовим сурогатам»; виявити тренди розвитку їх правового регулювання.

Цілі зумовлюють методологію їх досягнення, рівно як поставлені задачі визначають методи їх вирішення. Методологічна основа дослідження включала в себе сукупність філософських, загальнонаукових і спеціальних правових методів наукового пізнання. Використовувалася наступна система методів наукового пізнання: а) загальнонаукові – дедукція та індукція, синтез та аналіз, наукова абстракція, аналогія, аналітична та діалектична, системний підхід; б) спеціально-юридичні методи пізнання, як то формально правовий, правове прогнозування, ретроспективний та порівняльно правовий метод, метод порівняння, системно-структурний; в) методологічне обґрунтування сутності, природи та структури термінології, що є об'єктом дослідження. Разом це мало забезпечити отримання науково достовірних та об'єктивних результатів, а також досягнення сформульованої мети і виконання завдань дослідження.

Джерельна база дослідження ґрунтувалася на аналізі законодавчої бази України, включаючи широкий спектр проектів законів що стосувалися криптовалют за семеричний період 2017–2023 років. У емпіричну основу дослідження входили і офіційні листи-роз'яснення фінансових регуляторів щодо криптовалют.

Структурування дослідження. Поставлена мета дослідження потребувала поглибленого вивчення, окремих її складових, для чого результативна частина дослідження розбивається на ряд етапів з метою формування необхідної послідовності висновків: 2. Результати. 2.1. Криптовалюта: історичний екскурс; 2.2.

Еволюція законотворчої діяльності до появи профільного закону; 2.3. Визначення поняття криптовалюти шляхом диференціації критеріїв «грошові сурогати»; 2.4. Профільний закон України «Про віртуальні активи»; 2.5. Законодавчі ініціативи: формування цілісного правового поля.

Загально філософський (універсальний) метод пізнання застосовувався на всіх етапах дослідження. Діалектичний метод із системно-структурним підходом застосовувався до вивчення наукової літератури та нормативно-правового матеріалу за семіричний період законотворчої діяльності в Україні. Історичний метод при проведенні дослідження дозволив врахувати особливості розвитку законодавства в Україні у період 2017–2023 років, щодо криптовалют: від численної кількості законопроектів, що були подані у Парламент України до прийняття Закону України «Про віртуальні активи». Метод порівняльного аналізу використовувався для дослідження найкращої з запропонованих законодавцями та науковцями практики регулювання відповідних правовідносин пов'язаних з криптовалютою, націлений на розробки рекомендацій та виявлення трендів з удосконалення чинного законодавства. Міждисциплінарний підхід до вивчення різнопланових аспектів (визначення правової природи, податкового регулювання і інші) запропонованих у законопроектах механізмів правового регулювання відносин пов'язаних з криптовалютою, сприяв належному обґрунтуванню запропонованих рекомендацій щодо пошуку шляхів вдосконалення чинного законодавства України. Арістотелівський метод був корисний при аналізі змісту чинного законодавства щодо правової природи об'єкту дослідження, роз'яснення проблем їх забезпеченості, з точки зору законодавчої техніки у відповідних законопроектах та нормативних актах.

Обрана джерельна база та методологія її дослідження відповідає сформульованій меті та вирішення поставлених завдань і загалом сприяє створенню оптимальної структури отриманих висновків.

2. РЕЗУЛЬТАТИ

2.1. Криптовалюта: історичний екскурс

Саме поняття цифрових валют було вперше введено ще в 1983 році в дослідницькій роботі Девіда Чаума, який згодом реалізував його у формі DigiCash. Європейський центральний банк в 2012 році дав їх наступне визначення: «цифрові гроші в нерегульованому середовищі, випущені й контрольовані їхніми розроблювачами й використовувані в якості методу оплати серед членів певного віртуального співтовариства, [...] віртуальні валюти (які, на відміну від електронних грошей, не мають матеріального еквівалента з тією назвою, що є законним засобом платежу)» [4].

Виходячи із прийнятої позиції Європейського центрального банку «віртуальна валюта», по-перше, не має матеріальної форми, по-друге, не є законним засобом платежу [5].

Окрім готівки, домогосподарства й фірми вже давно тримають цифрові або електронні – рахунку. Уже десятиліттями банки випускають ці цифрові гроші – депозити до запитання. Як і центральні банки, що відкривають резервні рахунки для комерційних банків. Що змінилося в останні роки, так це легкість, з якої користувачі можуть одержати доступ до своїх електронних грошей і витратити їх. [6]

Безпосередньо термін «криптовалюта» став широко використовуватися лише після публікації Andy Greenberg 20 квітня 2011 року у журналі Forbes статті «Crypto Currency» [7]. А одне з об'ємних, у плані опису поняття «криптовалюта» дає у своєму звіті Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (*надалі – FATF*). Біткоїни (Bitcoin), є найвідомішим елементом серед криптовалют:

«Біткоїн був запущений у 2009 році й став першою децентралізованою конвертованою валютою й першою криптовалютою. Біткоїни являють собою розрахункові одиниці у формі унікального ланцюжка цифрових і буквених знаків, що становлять у сукупності валюту, що й мають цінність тільки внаслідок того, що користувачі готові платити за них. Торгівля біткоїнами здійснюється користувачами в цифровій формі з високим ступенем анонімності, і біткоїни можуть обмінюватися (купуватися або продаватися) на долари США, євро й інші фіатні або віртуальні валюти. Кожний може скачати безкоштовний відкритий програмний додаток з веб-сайту для відправлення, одержання й зберігання біткоїнів, а також для контролю операцій у системі Біткоїн. Користувачі також можуть одержати біткоїн-адреси, які функціонують як рахунку на сайтах провайдерів послуг з обміну біткоїнів або на сайтах служб онлайн гаманців. Інформація про операції (грошових потоках) є загальнодоступною й розміщується в загальному реєстрі операцій, де самі операції ідентифікуються по біткоїн-адреси, що представляє собою ланцюжок цифрових і буквених знаків без систематичної прив'язки до фізичної особи. У цьому зв'язку систему Біткоїн називають «псевдо-анонімною» (фізична особа не відома, але можна простежити ланцюг операцій по «гаманцям» – прим. авт.). Максимальне число біткоїнів, яке буде згенеровано, становить 21 мільйон (однак кожна одиниця може бути розділена на більш дрібні частини), і цей рівень буде досягнутий до 2140 року. ...». [8]

Біткоїн – далеко не остання цифрова валюта, але Сатосі Накамото (прим. авт. як передбачається є розробник – біткоїн) вдалося придумати просту й дуже надійну систему, об'єднавши попередні розробки й додавши власні ідеї. [9]

Альткоїни (Altcoin) з'явилися в 2011 році, рівно через два роки після запуску біткоїн [10]. Друга по капіталізації криптовалюта й найбільший з альткоїнів є Ethereum. Він з'явився в 2015 році. Вони створювалися, як альтернатива біткоїн, спочатку на тієї ж блокчейн платформі. І мали загальну назву «fork», а після,

деякі із представників альткоїнів обзавелися власною платформою. Частка альткоїнів у 2021 році на крипторинку досягла рівня приблизно 33% [11].

Обґрунтовано вважається, що слово «криптовалюта» у перспективі не повинна стати правовою дефініцією. Таке твердження сформовано з огляду на те, що воно не відображає, щодо об'єкту який воно описує, а ні економічної сутності, а ні технологічної. Тобто такому об'єкту не притаманні у повному обсязі характеристики, які відносяться до слів з яких воно складено: крипто та валюта. Для такого об'єкту, який нині описує слово «криптовалюта», більш об'єктивно підходить назва як то «приватний токен» інколи «крипто знаки / токен» [12].

У світі існує багато класифікацій криптовалют, але узагальнюючи можна сформуванати класифікацію так званих елементів цифрових технологій, що більшою мірою функціонують у фінансовому секторі економіки (*digital finance technology – DFT*), виходячи з їх характеристик у вигляді чотирьох груп: DFT – ігрові, DFT – передплатені, DFT – національна валюта, DFT – міжнародна валюта. Згідно цій класифікації криптовалюта відноситься до DFT – ігрові [13].

Наявність у минулому прототипів криптовалют, у вигляді: різних проектів P2P-мереж, волонтерської мережі по обробці радіосигналів з космосу «seti@home», проекту досліджень захворювань і білків «folding@Home», «B-money», «E-cash / «Digicash», – в цілому сприяли їх появі. Сьогоднішня популярність електронних грошей, як засобу безготівкових розрахунків, що має щорічний ріст, і далі сприяє прискоренню впровадження інноваційних технологій у фінансовій сфері. У епоху свого розвитку, електронні гроші пропонувалися не фінансовими організаціями, а інноваційними фінтех-компаніями. Електронні гроші тривалий час обслуговували розрахунково-платіжні операції поза межами правового поля, що схоже на сьогоднішній стан криптовалют. І тільки після визнання їх явних переваг з боку державних регуляторів, – електронні гроші стали елементом національної платіжної системи у багатьох країнах [14].

Беручи до уваги історичний розвиток електронних грошей, та їх функціональну схожість з криптовалютою, буде обґрунтованим припустити, що останніх чекає подібний сценарій розвитку з точки зору правового регулювання.

Формування правової бази в Україні умовно можна поділити на два етапи: а) до появи профільного закону; б) і після його появи у вигляді Закону України «Про віртуальні активи»; де вже на законодавчому рівні ввели ряд правових дефініцій, класифікацію і правові засади їх регулювання, що і ознаменувало початок легітимізації криптовалют в Україні.

2.2. Еволюція законотворчої діяльності до появи профільного закону

Проведемо дослідження становлення у визначенні поняття криптовалют до появи профільного Закону України «Про віртуальні активи», які мали місце у законопроектах поданих до Парламенту України.

Таблиця 1. Пропозиції щодо визначення криптовалют у законопроектах.

група	Запропоноване визначення криптовалюта	Законопроект
А.	<p>Криптовалюта це програмний код (набір символів, цифр та букв), що є об'єктом права власності, який може виступати засобом міни, відомості про який вносяться та зберігаються у системі блокчейн в якості облікових одиниць поточної системи блокчейн у вигляді даних (програмного коду)</p>	<p>Проекту Закону про обіг криптовалюти в Україні від 06.10.2017 № 7183 [15]</p>
	<p>Криптовалюта це децентралізований цифровий вимір вартості, що може бути виражений в цифровому вигляді та функціонує як засіб обміну, збереження вартості або одиниця обліку, що заснований на математичних обчисленнях, є їх результатом та має криптографічний захист обліку. Криптовалюта для цілей правового регулювання вважається фінансовим активом.</p>	<p>Проекту Закону про стимулювання ринку криптовалюти та їх похідних в Україні від 10.10.2017 № 7183–1 [16]</p>
	<p>Застосовувалася термінологія Проекту Закону про стимулювання ринку криптовалюти та їх похідних в Україні від 10.10.2017 № 7183–1 [16]</p>	<p>Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні) від 30.10.2017 № 7246 [17]</p>
Б.	<p>Віртуальні активи – будь-яка форма запису в рамках розподіленого реєстру записів у цифровій формі, що може використовуватися як засіб обміну, одиниця обліку чи як засіб збереження вартості. Під терміном «віртуальний актив» у цьому Кодексі розуміються криптовалюти та токен-активи (п.п. 14.1.33, п. 4.1, ст.14);</p> <p>Криптовалюта – віртуальний актив у формі токена, що функціонує як засіб обміну або збереження вартості (п.п. 14.1.95–1, п. 4.1, ст. 14);</p> <p>Токен – цифрова одиниця обліку в рамках розподіленого реєстру записів у цифровій формі, який має криптографічний захист. Токен-актив – віртуальний актив у формі токена, який посвідчує майнові та/або немайнові права власника токена, що відповідають зобов'язанням емітента токена (п.п. 14.1.273, п. 4.1, ст. 14).</p>	<p>Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні від 14.09.2018 № 9083 [18]</p>

група	Запропоноване визначення криптовалюта	Законопроект
Б.	<p>Блокчейн – технологія досягнення консенсуса відносно стану розподіленої бази даних у визначений момент часу в умовах взаємної недовіри сторін або сам розподілений реєстр транзакцій (дій) в системі (п.п.14.1.33, п. 4.1, ст. 14);</p> <p>Віртуальні активи – токени, а також криптовалюта» (п.п.14.1.33–1, п. 4.1, ст.14);</p> <p>Криптовалюта – нематеріальний цифровий актив, що визначає одиниці цінності, безпосереднє право власності на які фіксується згідно записів в розподіленому реєстрі транзакцій (блокчейні) (п.п.14.1.95–1, п. 4.1, ст. 14);</p> <p>Токен – запис у розподіленому реєстрі транзакцій (блокчейні), який засвідчує наявність у власника прав власності або вимоги на об’єкти цивільного права» (п.п.14.1.273, п. 4.1, ст. 14).</p>	<p>Проекту Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні від 27.09.2018 №9083–1 [19]</p>
В.	<p>Віртуальний актив – особливий вид майна, який є цінністю у цифровій формі, яка створюється, обліковується та відчужується електронно. До віртуальних активів відносяться криптоактиви, токен-активи та інші віртуальні активи (п.п.14.1.32–1, п. 4.1, ст.14);</p> <p>Криптоактив – вид віртуального активу у формі токену, який створюється, обліковується та відчужується в розподіленому реєстрі та не посвідчує майнових та/або немайнових прав власника криптоактиву (п.п.14.1.95–1, п. 4.1, ст. 14);</p> <p>Токен – електронна одиниця обліку у формі запису в розподіленому реєстрі (п.п.14.1.245–1, п. 4.1, ст. 14);</p> <p>Токен-актив – вид віртуального активу у формі токену, який створюється, обліковується та відчужується в розподіленому реєстрі, посвідчує майнові та/або немайнові права власника токен-активу, які відповідають зобов’язанням особи, яка випустила токен-актив. Операції з токен-активом оподатковуються за правилами, що застосовуються до майнових та/або немайнових прав, які посвідчує токен-актив» (п.п.14.1.245–2, п. 4.1, ст. 14);</p> <p>Розподілений реєстр – база даних в електронній формі, яка містить в собі записи про виконані операції з токенами, та яка формується, зберігається та оновлюється на основі алгоритмів, які забезпечують узгодженість даних між усіма програмно-технічними комплексами, які підтримують функціонування такої бази даних (п.п.14.1.223–1, п. 4.1, ст. 14)</p>	<p>Проекту Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з крипто-активами від 15.11.2019 №2461 [20]</p>

Виходячи з отриманих результатів у Таблиці 1 можна зробити ряд проміжних висновків. Еволюцію у визначенні криптовалюти можна умовно розділити на три групи А, Б, В: група А (Законопроект 7183 та 7183–1); група Б (Законопроект 9083 та 9083–1); група В (Законопроект 2461). Описуючи наявні тренди у сформованих нами групах А,Б,В акцентуємо уваги тільки на властивостях що притаманні грошам та активам (фінансово-правовий аспект), сторонячись технічних засад та принципів.

Група А. Описуючи тренд у групі А, можна зазначити наступні відмінності та схожості між Законопроектом 7183 та 7183–1, 7246:

1) Законопроект 7183 передбачав, що криптовалюта наділена властивостями: є об'єктом права власності + засіб обміну;

2) Законопроект 7183–1 передбачав, що криптовалюта наділена властивостями: є об'єктом права власності + засіб обміну + вимір вартості + збереження вартості + фінансовий актив.

Між Законопроектом 7183 та 7183–1 є пряма схожість тільки у властивості «засіб обміну (міни)» при тому що на другому етапі видалено дефініцію «є об'єктом права власності» та додано ряд нових. Так Законопроект 7183–1 ввів нове поняття «фінансовий актив», на нашу думку саме замість «є об'єктом права власності».

3) Як було зазначено у пояснювальній записці до Законопроекту 7246: Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні)» та проект Закону України «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» № 7183–1 від 10.10.2017 повинні розглядатися у комплексній взаємодії, оскільки спрямовані на вирішення спільного завдання, а саме, створення умов для стимулювання розвитку діяльності криптовалют в Україні та їх видобування (реальні умови для майнерів), використання криптовалют у повсякденному житті та захист прав, законних інтересів споживачів й надавачів цих послуг, професійних учасників ринку.

Законопроектом 7246 передбачалося звільнити від оподаткування прибуток підприємств (включаючи «майнінг»), крім фінансових установ, що надають фінансові послуги на ринку криптовалют у відповідності до Законопроекту 7183–1, отриманий від операцій з купівлі-продажу криптовалют. Такі новації передбачались через доповнення нових п.п.142.4, п.п.165.1.60, п.п.196.1.19 Податкового кодексу України.

Група Б. Описуючи тренд у групі Б, можна зазначити наступне:

1) Законопроект 9083 передбачав наступну класифікацію та визначення:

– Віртуальний актив (це криптовалюта та токен-активи) які наділені властивостями: засіб обміну + одиниця обліку + засіб збереження вартості;

– Криптовалюта (це віртуальний актив у формі токену) які наділені властивостями: засіб обміну + збереження вартості;

– Токен (це цифрова одиниця), Токен-актив (це віртуальний актив у формі токена) яка наділена властивостями: посвідчує майнові/немайнові права власника токена за зобов'язаннями емітента токена.

2) Законопроект 9083–1 передбачав наступну класифікацію та визначення:

– Віртуальний актив (це токени, а також криптовалюта);

– Криптовалюта наділена властивостями: нематеріальний цифровий актив + визначає одиниці цінності + право власності;

– Токен (запис в розподіленому реєстрі) який наділений властивостями за-свідчувати наявність у власника прав власності або вимоги на об'єкти цивільного права.

Між Законопроектом 9083 та 9083–1 слід відмітити наступні важливі моменти у їх правовій еволюції:

по-перше, потрібно відзначити тренд-утворюючу різницю, а саме те що у Законопроекті 9083–1 криптовалюту пропонувалося визначити «нематеріальним цифровим активом», таким чином віднесення криптовалюти до нематеріального активу відбулося вперше;

по-друге, Законопроект 9083–1 у порівнянні з 9083 втратив властивості, які частково були і у класі А, та притаманні грошам: засіб обміну + одиниця обліку + засіб збереження вартості. Та серед тих, що притаманні грошам залишив лише властивість «одиниці цінності».

Перехідною еволюційною ланкою між групою А та Б, було активне введення слова «актив», зокрема у Законопроекті 7183–1, у розумінні тлумачення криптовалют, яка твердо закріпилося у групі Б (Законопроект 9083 та 9083–1).

Фінансовий актив, відповідно до Національного стандарту бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» це: а) грошові кошти та їх еквіваленти; б) контракт, що надає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства; в) контракт, що надає право обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах; г) інструмент власного капіталу іншого підприємства. Фінансовий актив, призначений для перепродажу – фінансовий актив, придбаний з метою подальшого продажу для отримання прибутку від короткотермінових змін його ціни та/або винагороди посередника [21].

Група В. Описуючи тренд у класі В можна відмітити з основного, що Законопроект 2461 був продовженням саме Законопроекту 9083 а не Законопроекту 9083–1 (який був останнім серед законодавчих ініціатив, у попередній групі Б).

Законопроект 2461 передбачав наступну класифікацію та визначення:

– Віртуальний актив (це особливий вид майна, що включає криптоактиви, токен-активи та інші віртуальні активи) являє собою цінність у цифровій формі;

– Криптоактив (це вид віртуального активу у формі токена) який наділений властивостями: не посвідчує майнових прав та/або нематеріальних прав власника криптоактиву;

– Токен (це електрона одиниця обліку);
 – Токен – актив (вид віртуального активу у формі токену) який наділений властивостями: посвідчує майнові права та/або немайнові права власника токену-активу, які відповідають зобов'язанням особи, яка випустила токен-актив.

Серед примітного у Законопроекті 2461, у частині формування класифікації, можна виділити той факт, що законодавцем була спроба замінити поняття «криптовалюта» на «криптоактив», чого у попередніх законопроектах не відзначалось.

Обговорення щодо тренду еволюції по групам А,Б,В з визначення поняття криптовалюта, продовжимо у розділі дискусія та узагальнення.

На етапі становлення, подавляючи більшість законопроектів, що вносилися на розгляд Парламенту України були присвячені не так як визначенню та врегулюванню обігу криптовалют, як у більшій мірі спробі їх оподаткування. Ці ініціативи мали за мету внесення змін до Податкового кодексу України та/або інших нормативних актів. Згрупуємо у хронологічному порядку ці ініціативи в законотворчій діяльності у Таблиці 2.

Таблиця 2. Законопроекти, що мали на меті оподаткування криптовалют

№	Законопроект
1	ч. 2 ст. 5 та ч. 4 ст. 8 проєкту Закону про обіг криптовалют в Україні від 06.10.2017 р. № 7183 [15]
2	ч. 1 ст. 9, п. 5 Прикінцевих та перехідних положень Проєкту Закону про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні від 10.10.2017 № 7183–1 [16]
3	додавання нових п. 142.4, п. 165.1.60, п. 196.1.19 Податкового кодексу України через прийняття проєкту Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні) від 30.10.2017 № 7246 [17]
4	пункти 3, 4, 5 проєкту Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні від 14.09.2018 № 9083 [18]
5	пункти 3, 4, 5, 7 проєкту Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні від 27.09.2018 № 9083–1 [19]
6	пункти 3, 6 проєкту Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з крипто-активами від 15.11.2019 № 2461 [20]

Позиція законотворців та податкових органів при спробі у формуванні законопроектів (Таблиця 2), щодо оподаткування криптовалют, виходило з того що такі відносини пов'язані з обігом певних цінностей, а отже й з отриманням під час або в результаті такого обігу певної вигоди (доходу чи прибутку).

2.3. *Визначення поняття криптовалюти шляхом диференціації критеріїв «грошові сурогати»*

У цьому питанні протягом 2014–2023 років також простежувалася певного роду права еволюція.

Однією з функцій Національного банку України є монопольне здійснення емісії національної валюти України та організація готівкового грошового обігу, відповідно до стаття 7 Закону України «Про Національний банк України» [22]. Згідно статті 99 Конституції України [23], статті 192 Цивільного кодексу України [24], Закону України «Про платіжні послуги» [25], Закону України «Про валюту і валютні операції» [26]: гривня як грошова одиниця України, є єдиним законним платіжним засобом в Україні, приймається усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України для проведення переказів та розрахунків. Випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів, як засобу платежу забороняються, згідно частини другої статті 32 Закону України «Про Національний банк України» [22].

У таблиці 3 наведено у згрупованому вигляді листи Національного банку України, якими висловлюється позиція національного регулятора до криптовалют.

Таблиця 3. Листи-роз’яснення, заяви фінансових регуляторів України, що мали відношення до криптовалюти

№	Дата	Найменування документу
1	10.11.2014	Роз’яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin [27]
2	08.12.2014	Лист №29–208/72889. Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Bitcoin» до операцій з торгівлі іноземною валютою, а також наявності підстав для зарахування на поточний рахунок в іноземній валюті фізичної особи іноземної валюти, отриманої від продажу Bitcoin [28]
3	30.11.2017	Спільна заява фінансових регуляторів (НБУ, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг), щодо статусу криптовалют в Україні [29]
4	22.03.2018	Лист №40–0006/16290 «Про визнання такими, що втратили актуальність, окремих листів Національного банку України» [30]

Національний банк України 10.11.2014 року опублікував лист: Роз’яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin, зазначивши серед іншого:

« [...] розглядає «віртуальну валюту/криптовалюту» Bitcoin як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це протирічить нормам українського законодавства. [...] Наголошуємо, що всі ризики за використання в розрахунках «віртуальної валюти/

криптовалюти» Bitcoin несе учасник розрахунків за ними. Національний банк України як регулятор не відповідає за можливі ризики і втрати, пов'язані з використанням «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin. [...]». [27]

Окрім цього, пізніше, а саме 08.12.2014 року НБУ у відповіді на звернення від 28.10.2014 року щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Bitcoin» до операцій з торгівлі іноземною валютою, а також наявності підстав для зарахування на поточний рахунок в іноземній валюті фізичної особи іноземної валюти, отриманої від продажу Bitcoin, серед іншого зазначив:

«[...] Поряд з цим, випуск віртуальної валюти Bitcoin не має будь-якого забезпечення та юридично зобов'язаних за нею осіб, не контролюється державними органами влади жодної із країн. Отже, Bitcoin є грошовим сурогатом, який не має забезпечення реальної вартості. [...] Враховуючи наведене, вважаємо, що уповноважені банки не мають правових підстав для зарахування іноземної валюти, отриманої від продажу Bitcoin за кордоном. [...]» [28]

Окремо заслуговує уваги спільна заяви фінансових регуляторів України від 17.11.2018 року, у якій вони зазначили свою переконливість у наступному: складна правова природа криптовалют не дозволяє визнати їх ані грошовими коштами, ані валютою і платіжним засобом іншої країни, ані валютною цінністю, ані електронними грошима, ані цінними паперами, ані грошовим сурогатом. Поняття «криптовалюта» та регулювання операцій з нею не підпадають під режим регулювання:

– Обігу грошових коштів. Оскільки криптовалюта не існує у формі банкнот, монет, записів на рахунках у банках, вона не може бути визнана грошима (грошовими коштами, коштами, грошовими знаками) у трактуванні українського законодавства;

– Валютного законодавства. Оскільки криптовалюта не має прив'язки до грошової одиниці жодної з держави, вона не може бути визнана валютою або законним платіжним засобом іноземної держави, та не є валютною цінністю в трактуванні валютного законодавства;

– Обігу електронних грошей та використання платіжних засобів. Оскільки криптовалюта не випускається банком і не є грошовим зобов'язанням певної особи, вона не може бути визнана електронними грошима;

– Цивільних правовідносин щодо регулювання діяльності із цінними паперами. У криптовалюти відсутні ознаки документа та емітента, а саме: не має установленної форми документа з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, не має визначення взаємовідносин емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та не передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливості передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам. А отже, криптовалюта не може бути цінним папером;

– Крім того, у криптовалюти відсутні ознаки документа у вигляді грошових знаків, відсутній емітент, а також відсутня мета виготовлення. Таким чином,

криптовалюта не може бути визнана грошовим сурогатом (згідно з його визначенням у Законі України «Про Національний банк України»).

Однак, звернемо увагу на важливий момент, щодо тверджень з вище наведеної спільної заяви, а саме останнього абзацу, щодо віднесення криптовалют до «грошового сурогату». Зазначимо той факт, що на фоні даної спільної заяви фінансових регуляторів, – Національний банк України залишив у силі свій лист від 10.11.2014 (Таблиця 3), тобто не скасував його, навіть на момент проведення цього дослідження. Як приклад, це було зроблено 22.03.2018 року листом № 40–0006/16290, а саме у зв’язку з втратою актуальності НБУ скасував лист від 08.12.2014 року за № 29–208/72889 (Таблиця 3).

У зв’язку з виявленими у ході дослідження неоднозначної думки НБУ щодо визначення криптовалюти. Надалі проведемо правовий аналіз щодо правової дефініції «грошовий сурогат» у контексті характеристик криптовалют, з урахуванням поглядів НБУ (викладених у листах Таблиця 3).

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національний банк України» грошовий сурогат, це: будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів в господарському обороті, крім валютних цінностей».

Беручи за основу дефініцію «грошового сурогату» визначимо поняття криптовалюти, через покроковий аналіз окремих складових елементів, що містяться у визначенні «грошового сурогату», а точніше їх характеристик.

Таблиця 4. Співвідношення критеріїв визначення «грошовий сурогат» з криптовалютою на фоні гривні

№	Критерії що визначають «грошовий сурогат»	Співставлення критеріїв з криптовалютою відносно гривні
1	будь-які документи у вигляді грошових знаків	Фраза «будь-які документи» дозволяє віднести до «будь-чого», у т.р. і до цифрової форми криптовалют. Як правова дефініція «грошові знаки» відсутня, існують тільки енциклопедичні визначення: – гроші в готівковій формі, виготовлені з металу (монети), паперу або пластику (банкноти, казначейські білети тощо), рідше – інших матеріалів [31]; – різновиди грошових одиниць, що беруть участь у грошовому обігу і торговельно-грошових операціях. Випускаються з паперу, металу різного номіналу, включаючи розмінну монету для зручності ведення розрахункових та торговельних операцій [32].

№	Критерії що визначають «грошовий сурогат»	Співставлення критеріїв з криптовалютою відносно гривні
2	відрізняються від грошової одиниці України	Дійсно криптовалюта відрізняється від гривні. Так як грошовою одиницею України є виключно гривня: згідно з п. 1 Постанови Президії Верховної Ради України «Про затвердження назви і характерних ознак грошової одиниці України» [33], ч. 1 ст. 99 Конституції України [23], ч. 1 ст. 32 Закону України «Про Національний банк України» [22], Закону України «Про платіжні послуги» [25].
3	випущені в обіг не Національним банком України	Дійсно криптовалюта не випущена НБУ, на противагу гривні. Так як відповідно до п. 2 ст. 7, абзацу дев'ятого п. 1 ч. 1 ст. 15, ч. 1 ст. 34 Закону України «Про Національний банк України», виключне право введення в обіг (емісія) гривні і розмінної монети, організація їх обігу та вилучення з обігу належить Національному банку України [22].
4	виготовлені з метою здійснення платежів в господарському обороті	Криптовалюта не може бути використана офіційно в господарському обороті, а гривня може. Так, як відповідно до ч. 2 ст. 32 Закону України «Про Національний банк України» використання на території України грошових сурогатів як засобу платежу забороняється [22].
5	не (крім) валютні цінності	Дійсно криптовалюта не валютні цінності. Так, як згідно п.п. 4 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про валюту і валютні цінності» валютні цінності це: національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали [26].

На підставі отриманих результатів з Таблиці 4 буде проведено обговорення щодо інтерпретованого визначення криптовалюти (відносно ключових критеріїв «грошові сурогати») у розділі дискусія та узагальнення.

2.4. Профільний Закон України «Про віртуальні активи»

09 червня 2020 року до Парламенту України був внесений проект закону за № 3637 «Про віртуальні активи» (надалі – Законопроект 3637) [34], який вже 02 грудня 2020 року був прийнятий Парламентом України за основу. Після обговорень та незначних доробок у Комітеті з питань цифрової трансформації 15 липня 2021 року був підготовлений до 2-го читання. І нарешті 08 серпня 2021 року прийнята Парламентом України доопрацьована версія Законопроекту 3637 [35]. Однак не був підписаний Президентом України, як того вимагає процедура затвердження законів України, та повернутий з пропозиціями назад на доопрацювання до Парламенту України [36].

17 лютого 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про віртуальні активи» №2074-IX (далі – Закон 2074) [37], який був підписаний Президентом України 15 березня 2022 року. Цей закон повністю легалізує обіг криптовалют в Україні на законодавчому рівні. Відповідно до пункту 1 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону 2074, сам закон набирає чинності: а) з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами»; б) запровадження Державного реєстру постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, що додатково зазначено у пункті 2 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення», як обмеження у можливості застосування санкцій, передбачених статтею 23 Закону 2074. На виконання пункту 1 розділу VI Закону 2074 та з метою введення його в дію у Верховній Раді України зареєстровано законопроект № 7150 зі змінами до Податкового кодексу України [38] від 13.03.2022 [39].

Офіційне визначення поняття криптовалюта, яке прийняло правову дефініцію «віртуальні активи» прийняло наступний вираз: нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може повідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав

Узагальнюючи правові засади введені Законом України «Про віртуальні активи», можна охарактеризувати тезисна наступним чином. Віртуальні активи – це нематеріальне благо. Така ж правова природа, як інформації або літературного твору [40]. Вони не є засобом платежу та не можуть бути предметом обміну на майно чи послуги [41]. Віртуальні активи поділяються на забезпечені та незабезпечені [13]. Власність на віртуальний актив підтверджується володінням віртуального ключа [42], що являє собою набором технічних засобів [43]. Забезпечений віртуальний актив надає право вимагати об'єкт забезпечення [44]. Об'єкт забезпечення визначається правочином, яким віртуальний актив створено. Операції з віртуальними активами, забезпеченими валютними цінностями (національною чи іноземною валютою, банківськими металами), регулюються Національним банком України [45]. Забезпечені цінними паперами – Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку [46]. Види послуг з віртуальними активами: зберігання або адміністрування, обмін, переказ, надання посередницьких послуг. Постачальники отримують дозволи щодо кожного виду послуг [47]. Постачальником послуг щодо віртуальних активів, забезпечених валютними цінностями, може бути лише фінансова установа [48]. Учасники ринку віртуальних активів набувають право на судовий захист. Національний банк України та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку здійснюють нагляд за діяльністю постачальників послуг та застосовують заходи впливу [49]. Фінансові санкції, варіюються залежно від ступеня порушення, від найменшої (за надання недо-

стовірної інформації) до найтяжчої провини (за провадження діяльності без дозволу) [50].

За період з 17.02.2022 року, а саме з моменту ухвалення Парламентом України Закону 2074 та до початку 2023 року, відбулися значні події. Вони суттєво вплинули на задуми Парламенту України щодо запуску з 01.10.2022 року обов'язкових змін до Податкового кодексу України (щодо оподаткування віртуальних активів) та одночасного введення у дію Закону 2074. У виявленні причин таких змін до планів запуску крипто-ринку в Україні ми і продовжимо наше дослідження.

Європейські регулятори вперше згадали про необхідність регулювання ринків крипто-активів (надалі – Markets in Crypto-Assets Regulation або MiCA) незабаром після того, як Facebook запустив стейблкоїн Libra. Міністр фінансів Франції заявив через кілька хвилин після запуску проекту, що Libra ніколи не стане суверенною валютою і потребуватиме надійного захисту прав споживачів. Банкрутства FTX, Terra і Celsius Network посилили рішучість влади. Європа визначила, що існуюче законодавство не може бути застосоване до більшості крипто-активів та їх постачальників. Тому було створено нове, яке регулює крипту та діяльність крипто-компаній [51].

Рада ухвалила свій переговорний мандат щодо MiCA 24 листопада 2021 року. Переговори між спів-законодавцями розпочалися 31 березня 2022 року і закінчилися тимчасовою угодою, досягнутої 05 жовтня 2022 року [52].

05 жовтня 2022 року законодавці Євросоюзу схвалили текст законопроекту Markets in Crypto Assets Regulation (MiCA) [53], який стане основою для регулювання криптовалют у Європейського Союзу. А вже 10 жовтня члени Комітету з економічних та валютних питань Європейського парламенту ухвалили законопроект про регулювання криптовалют, таким чином підтримавши регламент MiCA та всі відповідні положення.

За словами представників Комітету Євросоюзу, ініціатива MiCA зможе вплинути на здатність учасників ринку диверсифікувати свій бізнес за рахунок розробки стратегії крипто-активів, а також на здібності підвищувати довіру перед банками та пропонувати крипто-компаніям єдину ліцензію для роботи в ЄС. Цей регламент залишилося лише ухвалити Європейському парламенту до кінця місяця жовтня 2022 року, після чого він мав набути чинності після спливу терміну 18 місяців [54].

Однак на початку 2023 року Європейський парламент переніс розгляд регламенту регулювання криптовалют на території ЄС, відомий як MiCA, на квітень 2023 року. За інформацією преси, перекладачі не встигають опрацювати 400 сторінок документа для перекладу 24 офіційними мовами країн-членів блоку [55].

20 квітня 2023 року Європарламент прийняв MiCA, як загальні правила ЄС для нагляду, захисту прав споживачів та екологічних гарантій криптоактивів, включаючи криптовалюту. MiCA охоплюватиме криптоактиви, які не регулюються чинним законодавством про фінансові послуги. Ключові положення для тих, хто

випускає та торгує криптоактивами (включаючи токени з посиланнями на активи та токени електронних грошей), охоплюють прозорість, розкриття інформації, авторизацію та нагляд за транзакціями. Споживачі будуть краще поінформовані про ризики, витрати та витрати, пов'язані з їхньою діяльністю. Крім того, нова законодавча база сприятиме цілісності та фінансовій стабільності ринку шляхом регулювання публічних пропозицій криптоактивів. Узгоджений текст МіСА включає заходи проти маніпулювання ринком та запобігання відмиванню грошей, фінансуванню тероризму та іншим злочинним діям. [56]

Після ухвалення документ стає Законом у кожній з 27 країн-членів ЄС, і набуває чинності після 18-місячного перехідного періоду [51]. Таким чином Регламент МіСА вступить у закону силу на кінець 2024 року.

На фоні розробки та прийняття регламенту МіСА, згадаємо, що 28.02.2022 року Україна подала заявку на членство у Європейському союзі. У свою чергу Рада Європейського союзу 07.03.2022 року звернулася до Європейської комісії з проханням надати свій висновок по заявці від України. І вже 17 червня 2022 року Європейська комісія оприлюднила свій висновок, у якому рекомендувала визнати європейську перспективу Україні та надати статус кандидата на вступ до європейської спільноти. 23 червня 2022 року лідери Європейського союзу у Брюсселі схвалили рекомендації Європейської комісії, щодо надання Україні статусу кандидата на вступ в Європейський союз [57].

У зв'язку з набуттям Україною статусу кандидата на членство в ЄС, норми вітчизняного законодавства, зокрема і щодо віртуальних активів, повинні бути адаптовані до європейських стандартів, не виключенням є і регламент МіСА [58].

Національний інститут стратегічних досліджень з метою вирішення першочергових проблем, зокрема і тієї що нами приведена вище, у сфері впорядкування обігу віртуальних активів в Україні рекомендував, як доцільне: створити робочу групу з розроблення та приведення у відповідність нормативно-правової бази, що необхідна для реалізації Закону України «Про віртуальні активи» задля створення прогресивної моделі регулювання обігу віртуальних активів в Україні, залучаючи до роботи компетентні органи, зокрема Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, Національний банк України, Міністерство фінансів України, Міністерство цифрової трансформації України, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, та інші органи виконавчої влади [59].

Як повідомив Урядовий портал, 17.11.2022 року Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку створила консультаційну раду для отримання якісної експертизи та професійної оцінки у напрямку впровадження віртуальних активів. Основним завданням ради є розробка та узгодження законопроекту про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами та змін до Закону України «Про віртуальні активи». А також узгодження інших питань щодо нормативного врегулювання діяльності

на ринку віртуальних активів. До складу ради увійдуть представники профільних органів, провідних фахівців ринку та інші зацікавлені учасники. Для Комісії важлива та цікава думка всіх сторін процесу, тому вона готова до відкритого конструктивного діалогу [60].

Перше засідання Консультативної ради з питань регулювання віртуальних активів (*надалі – Консультативна рада*), яка організована Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (*надалі – НКЦПФР*), відбулося 01.12.2022 року. У заході взяли участь: представники Офісу Президента, керівництво та фахівці НКЦПФР, спеціалісти Національного банку України, представники депутатського корпусу, профільних органів, провідних фахівців ринку і інші учасники. Учасники, під час засідання, обговорили важливість швидкого запуску ринку віртуальних активів в Україні та напрямки діяльності, розглянули Європейський регламент MiCA (*Markets in Crypto assets*). Також ознайомились з вже розробленими змінами до статей щодо сфери застосування, визначення термінів базового закону «Про віртуальні активи» та концепцією оподаткування [1; 2].

За результатами зустрічі 01.12.2022 року Консультативної ради, НКЦПФР вже 27.12.2022 року на своїй офіційній сторінці відзвітувало: Консультативна рада розпочала обговорення та напрацювання законодавчих змін, необхідних для запуску ринку крипто-активів в Україні. Перший драфт законопроекту планується підготувати вже до кінця січня 2023 року. Наразі експерти ради розглядають Європейський регламент MiCA, засади якого мають бути покладені в основу законопроекту та відповідно імплементовані в національне нормативне поле. Зокрема, протягом поточного тижня триватиме обговорення та збір пропозицій і коментарів щодо ліцензування та умов діяльності постачальників послуг (Розділ II регламенту MiCA). Крім того, найближчим часом буде запропоновано до розгляду питання віртуальних активів, які не є токенами з прив'язкою до активів та токенами електронних грошей (Розділ III регламенту MiCA) [61].

2.5. Законодавчі ініціативи: формування цілісного правового поля

Парламент України прийняв на початку 2023 року за основу два законопроекти: проект Закону про внесення змін та доповнень до Цивільного кодексу України [62] та проект Закону про цифровий контент та цифрові послуги [63]. Зазначені законопроекти розширюють кола об'єктів цивільних прав та направлені на регулювання використання віртуальних активів та цифрового контенту, шляхом віднесення їх до об'єктів цивільного права, на які поширюватимуться норми регулювання Цивільного кодексу. Обидва законопроекти розроблені в рамках імплементативної до національного законодавства (у нашому випадку Закону 2074 та суміжні з ним) актів інститутів Євросоюзу (у контексті дослідження це MiCA) відповідно до положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [64, 65].

За прийняття відповідних законопроектів № 6447 та № 6576 у першому читанні на пленарному засіданні 12 січня 2023 року проголосували 273 та 261 нардепів

відповідно. При голосуванні враховувався той факт, що між Європейським Парламентом та Парламентом України у травні 2019 року було прийнято Директиву 2019/770 про договори постачання цифрового контенту та цифрових послуг, яка набирає чинності для держав-членів ЄС 1 січня 2022 року [66].

Законопроектom № 6447 передбачені зміни до Цивільного кодексу України, зокрема статті 115, 177, 179. Яким визначено з поміж інших об'єктів цивільних прав цифрові речі, їх сутність як предмета цифрового середовища, який перебуває в обороті лише у цифровій формі, та щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки, а також окреслено коло цифрових речей, якими є віртуальні активи, цифрові контенти, онлайніві облікові записи, гроші та цінні папери, що існують виключно у цифровій формі та поширено на цифрові речі правовий режим матеріальних речей, якщо інше не встановлено Цивільним Кодексом, іншими законами або не впливає із сутності цифрової речі [62].

Положеннями пов'язаного законопроекту № 6576 визначається сфера цивільних правовідносин, виділяються суб'єктивні та об'єктивні критерії відповідності цифрового контенту (послуги) умовам укладеного договору, встановлюються правові наслідки ненадання цифрового контенту (послуги) за договором, а також невідповідності контенту (послуги). Крім того, визначаються підстави та правові наслідки відмови від договору, за яким надається цифровий контент (послуга) [63; 66; 67].

3. ОБГОВОРЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ

3.1. Законопроекти всіх сформованих груп дослідження (А, Б, В) у Таблиці 1: були у меншій мірі присвячена визначенню і класифікації криптовалют, а у більшій мірі мали за мету оподаткування криптовалют (Таблиця 2). На наш погляд, саме у цьому і полягала помилка тренду 2017–2019 років у законотворчій діяльності, яка мала у пріоритеті розробку механізму оподаткування криптовалют. Незважаючи на те, що не було сформоване їх досконале визначення та обґрунтування правової природи на фоні відсутності класифікації та не впорядкованості у видах об'єктів цивільних прав. Не ефективно проводити оподаткування того, що не має чіткого окреслення.

Якщо відсутність поняття і класифікації мало критичну форму, то необхідність упорядкування у видах об'єктів цивільних прав, не мало крайньої необхідності. Так як ст. 177 Цивільного кодексу України закінчується словами «а також інші матеріальні і нематеріальні блага», що у свою чергу дозволяло охопити не тільки усі уже створені людиною об'єкти (незалежно від форми їх існування (цифрова або матеріальна)), але і ті, що лише з'являться у майбутньому. Це формулювання є продовженням закладеного цивілістичного принципу свободи, щодо можливості вчинення будь-яких дій, які не порушують права третіх осіб та звісно і наявних імперативних приписів закону; що також можна зіставити з існуючою теорією «об'єкт-блага».

3.2. Досліджуючи еволюцію процесів законотворчої діяльності у визначенні криптовалюти та їх властивостей, існуючи в Україні законопроекти, умовно розділили на три групи дослідження А, Б, В: група А (Законопроект 7183 та 7183–1, 7246); група Б (Законопроект 9083 та 9083–1); група В (Законопроект 2461). При дослідженні акцент уваги приділявся тільки на властивостях що притаманні грошам та активам (фінансово-правовий аспект), уникаючи аналізу технічних засад та принципів функціонування криптовалюти. Що дало змогу зробити наступні узагальнення:

«Група А». У трьох законопроектах є спільна властивість криптовалют «засіб обміну (міни)». Порівняно з першим, (7183) є примітним те що другий (7183-1) втратив дефініцію «є об'єктом права власності», але поряд отримав ряд нових властивостей, які притаманні фіатним грошам і були успадковані останнім законопроектом цієї групи. Що на думку автора стало деструктивним (прирівнювання криптовалюти до грошей) у діяльності законотворчого періоду «Групи А».

«Група Б». Між законопроектами у середині групи слід відмітити наступні важливі моменти у їх правовій еволюції:

по-перше, потрібно відзначити тренд-утворюючу різницю, а саме те що у Законопроекті 9083–1 криптовалюту пропонувалося визначити «нематеріальним цифровим активом», таким чином віднесення криптовалюти до нематеріального активу відбулося вперше;

по-друге, Позитивним є той факт що Законопроект 9083–1 у порівнянні з 9083 втратив властивості грошей, які були і в останніх законопроектах «Групи А».

Порівняння «Групи А» і «Групи Б». Перехідною еволюційною ланкою між групою А та Б, було повсюдне введення слова «активи» (як-то узагальнююча – «віртуальні активи») замість «валюта»: зокрема у Законопроекті 7183–1, у розумінні тлумачення криптовалют, яке твердо закріпилося у «Групі Б», а згодом успадковане і «Групою В».

«Група В». Серед примітного у групі, є початок формування класифікації. І можна виділити той факт, що законодавцем була спроба замінити поняття «криптовалюта» на «криптоактив», чого у попередніх законопроектах мало тільки відображення у їх визначеннях (Законопроект 7183–1). Відзначається приємність Законопроекту 2461 (група В) від Законопроекту 9083 (група Б), найбільше в успадкуванні елементів класифікації. Позитивним моментом законотворчої діяльності «групи В», є повне відмежування криптоактивів від грошей. Окрім цього, є примітним той факт, що криптовалюта як вид віртуального активу, по своїм властивостям перейшла з розряду нематеріального цифрового активу у розряд особливого виду майна.

3.3. Провівши аналіз правової позиції фінансових регуляторів, що викладена у ряді офіційних листів та роз'яснення (Таблиця 3) можна стверджувати, що у період з 2014–2023 роках Національний банк України офіційно визнає криптовалюту

Bitcoin, як «грошовий сурогат» відповідно до чинного листа від 10.11.2014, який не скасований на момент проведення дослідження.

Інтерпретуючи критерії, які характеризують «грошовий сурогат» (Таблиця 4), автор на їх фундаментально-нормативній понятійній основі, спробував сформулювати визначення криптовалюти, враховуючи позицію НБУ у листі 10.11.2014 року: *Криптовалюта це цифровий документ у вигляді криптознаків, що виготовлений з метою здійснення платежів в господарському обороті (розрахунків), який не відноситься до валютних цінностей і є відмінним від гривні, а тому не емітований Національним банком України і являється забороненим для використання як засіб платежу в Україні.*

Таким чином криптовалюта, яка не є грошима або валютними цінностями, враховуючи що вона була прирівняна НБУ до грошового сурогату, все таки притаманна одна з функцій грошей, – функцію обміну. Також на це вказує активна практика застосування криптовалют, як засобу обміну, наприклад, при покупці товарів і послуг в Інтернеті і багато інших.

Хоча цей інтерпретований висновок у майбутньому буде протирічити що ще не набрали законної сили частині 7 статті 4 Закону 2074: віртуальні активи не є засобом платежу на території України та не можуть бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги).

Однак це не звучить абсурдно, не тільки з погляду теоретичного обґрунтування і сучасної практики. Але і з погляду на те, що багато розвинутих країн світу (США, Великобританія, Австралія, і інші) не визнають криптовалюту законним засобом платежу, але визнають функцію криптовалют, – як здатну до обміну [68; 69; 70]. У той час у світі є й випадки її тотальної заборони, як приклад у Китаї з 2017 року заборонені ICO та діяльність бірж [71].

Вважаємо проблема що зачеплена даним дослідженням має під собою підґрунтя, а у законодавстві України повинні бути проведені зміни з метою наближення його до практики провідних країн світу.

3.4. Прийняття первинної редакції профільного закону про віртуальні активи, стала індикатором для суспільства того, що у перспективі українські компанії та міжнародні інвестори зможуть легально працювати в Україні. Тобто діяльність усякого роду крипто- установ, обмінники, бірж, стартапів, – здійснюватиметься у правовому полі держави. І у свою чергу держава захищатиме віртуальні активи, що належать установам, підприємствам та громадянам від різного роду незаконних на них посягань.

Криптовалютна еко-система, яку намагаються створити в Україні, і яка в першу чергу призначена для взаємодії держави та іноземних і вітчизняних інвесторів крипто-бізнесу, на сьогодні перебуває тільки на стадії її формування. Прийнятий у 2023 році європейський регламент MiCA має бути покладений в основу нової редакції Закону України «Про віртуальні активи» для уніфікації відносин з Європейським Союзом, кандидатом у члени якого є Україна.

3.5. На початку 2023 року розглянуто два Законопроекти № 6447 та № 6576, які є сателітами до профільного Закону України «Про віртуальні активи» у меті формування єдиного правового середовища з регулювання в Україні передових цифрових технологій.

Законопроект № 6576 заповнює «правову прогалину» у регулюванні надання цифрового контенту та (або) цифрової послуги за договором. Окрім цього, його прийняття забезпечить імплементацію у національне законодавство України норми Директиви 2019/770 Європейського Парламенту і Ради. Це потрібно Україні як кандидату у члени ЄС у рамках виконання її зобов'язання щодо приведення вітчизняного законодавства до законодавства Європейського союзу.

Законопроектом № 6447 передбачено введення до законодавства визначення «цифрова річ», яка перебуває в обігу лише у цифровій формі; до них віднесено віртуальні активи, цифровий контент, облікові записи онлайн, гроші та цінні папери, які існують виключно у цифровій формі.

Серед існуючого законодавства, яка тим чи іншим чином визначає поняття окремих видів цифрових речей можна зазначити: Закон України «Про віртуальні активи», Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки». Однак, комплексного та всеохоплюючого визначення, жоден із вказаних нормативно-правових актів не мав до запропонованих змін Законопроектом № 6447.

ВИСНОВКИ

1. Є не доцільним введення у дію першої редакції профільного Закону 2074 від 15.03.2022 року, у зв'язку з необхідністю приведення його норм до Регламенту МіСА, з метою виконання зобов'язання України, як кандидата у члени ЄС.

2. Віртуальному активу / криптовалюти, яка не є грошима або валютними цінностями, і враховуючи що вона була прирівняна НБУ до грошового сурогату (лист НБУ від 10.11.2014), все таки притаманна одна з функцій грошей, – функція обміну (як мінімум, до набрання чинності Закону 2074). Тому що такий інтерпретований висновок (через поняття грошовий сурогат) у майбутньому буде протирічити ч. 7 ст. 4 Закону 2074, яка забороняє віртуальному активу бути предметом обміну на майно (товари), роботи (послуги).

Вважаємо проблема, що зачеплена даним дослідженням має під собою теоретичне і практичне підґрунтя і потребує подальшого дослідження з метою обґрунтування необхідності змін у профільному законі, тим самим наблизив його до практики провідних країн світу, де за криптовалютою визнано функцію обміну.

3. При формуванні численної кількості законопроектів щодо регулюванню криптовалют в Україні (Таблиця 1) до появи профільного Закону 2074, загальною

законотворчою помилкою була спроба приділити більше уваги порядку оподаткування того, що не мало чіткого визначення та класифікації. Подібна помилка була притаманна і законодавчому процесу в Європейському Союзі, що викликало необхідність розробки та впровадження Регламенту МіСА.

4. Еволюція законотворчої ініціативи у спробі регулювання криптовалют в Україні мала наступний тренд, на основі сформованих груп дослідження (Таблиця 2):

період 2017 року – «Група А» криптовалюта наділена функціями грошей;

період 2018 року – «Група Б» криптовалюта поступово втрачає функції грошей, та віднесена до нематеріального активу;

період 2019 року – «Група В» криптовалюта повністю втратила функції грошей, починається заміна у назви складового слова «валюта» на «актив» і формується класифікація з віднесенням її правової природи до особливого виду майна;

період 2020 року, ознаменовано законопроектом 3637 та прийняття на його основі профільного Закону 2074 у 2022 році, який остаточно відокремив криптовалюту від фіатних грошей і сформував класифікацією. Однак, визначив віртуальний актив (криптовалюту) нематеріальним активом. Тим самим віддав пріоритет законодавчого тренду «Групи Б» ігноруючи наявний тренд у останній «Групі В» (Законопроєкту 2461 від 15.11.2019).

5. Прийняття на початку 2023 року у першому читанні нових законопроєктів № 6447 та № 6576, робить імовірним зміни у визначенні Законом 2074 природи віртуального активу (як нематеріального активу) шляхом віднесення його до особливого виду майна, – цифрової річчі. Це призведе наближення Закону 2074 до наративу, що були притаманні останній дослідній «групи В» (Законопроєкту 2461 від 15.11.2019) в еволюції законодавчих ініціатив. Що стане логічним завершенням еволюції законодавчих ініціатив у регулюванні криптовалют в Україні у період 2017–2023 років, які мали шлях: від наділення їх функціями грошей до повного відмежування від них, та початковим визначенням їх природи як нематеріального активу з ймовірним надання в найближчому майбутньому статусу особливого майна – цифрової річчі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Відбулось перше засідання Консультативної ради з питань регулювання віртуальних активів. (01.12.2022). Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, 2022. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/vidbulos-pershe-zasidannia-konsultatsiinoi-rady-z-pytan-rehulivannia-virtualnykh-aktyviv/> (дата звернення: 30.01.2023).
- [2] Кабінет Міністрів України – Відбулось перше засідання Консультативної ради з питань регулювання віртуальних активів. (01.12.2022). Урядовий портал, 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vidbulos-pershe-zasidannia-konsultatsiinoi-rady-z-pytan-rehulivannia-virtualnykh-aktyviv> (дата звернення: 30.01.2023).
- [3] Генеральний менеджер Binance в Україні Кирило Хом'яков: Україна сьогодні – найкращий світовий кейс з використання криптовалют. *РБК-Україна*. 05.12.2022. URL:

- <https://daily.rbc.ua/rus/show/generalniy-menedzher-binance-ukrayini-kirilo-1670234476.html> (дата звернення: 31.01.2023).
- [4] European Central Bank. Virtual currency schemes. Frankfurt-on-Main : European Central Bank, 2012. URL: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf>.
- [5] Hrytsai S. The place of virtual assets in the structure of digital financial technology. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Вип. 1, № 3. С. 34–48. DOI:10.46299/j.isjmef.20220103.3.
- [6] Цифровые деньги и цифровые валюты центральных банков: главное, что нужно знать. *ECONS.ONLINE*. 13.02.2020. URL: <https://econs.online/articles/opinions/tsifrovyedengi-i-cbdc/> (дата звернення: 11.04.2022).
- [7] Greenberg A. Crypto Currency. *Forbes*. 20.04.2011. URL: <https://www.forbes.com/forbes/2011/0509/technology-psilocybin-bitcoins-gavin-andresen-crypto-currency.html> (дата звернення: 08.04.2022).
- [8] FATF. Отчет ФАТФ. Виртуальные валюты. Ключевые определения и потенциальные риски в сфере ПОД/ФТ. Франция. Париж : FATF, 2014. URL: https://eurasiangroup.org/files/FATF_docs/Virtualnye_valyuty_FATF_2014.pdf (дата звернення: 12.04.2022).
- [9] Сидорова Е. 15 удивительных фактов о Сатоши Накамото, которые должен знать каждый криптолюбитель. *ihodl.com*. 02.03.2018. URL: <https://ru.ihodl.com/analytics/2018-03-02/15-udivitelnyh-faktov-o-satoshi-nakamoto-kotorye-dolzhen-znat-kazhdyj-kriptolyubitel/> (дата звернення: 07.04.2022).
- [10] Что такое альткойны: ответы на вопросы, которые вы боялись задать. *currency.com*. 10.08.2020. URL: <https://currency.com/ru/chto-takoe-altkoiny> (дата звернення: 12.04.2022).
- [11] Акопян А., Макей Т. Виды криптовалют: обзор биткойна, альткойнов и токенов. 17.12.2021. URL: <https://currency.com/ru/vidy-kriptovalyut-obzor-bitkoina-altkoinov-tokenov> (дата звернення: 12.04.2022).
- [12] Грицай С. О. Криптовалюта – чи може бути правовою дефініцією? *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 2. С. 92–97. DOI:10.51547/ppp.dp.ua/2022.2.15.
- [13] Hrytsai S. Classification of elements of the latest digital financial technology. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*. 2022. Вип. 1. № 2. С. 1–15. DOI:10.46299/j.isjpp.20220102.1.
- [14] Грицай С. О. Генезис цифрових фінансових технологій до появи в Україні поняття «Віртуальні активи». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 355–359. DOI:10.32782/2524–0374/2022–5/82.
- [15] Проект Закону про обіг криптовалюти в Україні від 06.10.2017 № 7183. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684 (дата звернення 07.02.2023).
- [16] Проект Закону про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні від 10.10.2017 № 7183–1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710 (дата звернення 07.02.2023).
- [17] Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України (щодо стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні) від 30.10.2017 № 7246. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62816 (дата звернення: 16.03.2023).

- [18] Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні від 14.09.2018 № 9083. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64597 (accessed 07/02/2023).
- [19] Проект (друга редакція) Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні від 27.09.2018 № 9083–1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64696 (дата звернення 07.02.2023).
- [20] Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо оподаткування операцій з криптоактивами від 15.11.2019 № 2461. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67423 (дата звернення 07.02.2023).
- [21] Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти»: наказ М-ва фінансів України від 30.11.2001 № 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1050-01> (дата звернення: 07.02.2023).
- [22] Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679 – XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/679-14> (дата звернення: 22.04.2022).
- [23] Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 22.04.2022).
- [24] Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435 – IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 16.04.2022).
- [25] Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591 – IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1591-20> (дата звернення: 22.04.2022).
- [26] Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 № 2473 – VIII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/T182473> (дата звернення: 18.04.2022).
- [27] Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти» Bitcoin: роз'яснення Національного банку України. 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0435500-14> (дата звернення: 07.02.2023).
- [28] Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Bitcoin» до операцій з торгівлі іноземною валютою, а також наявності підстав для зарахування на поточний рахунок в іноземній валюті фізичної особи іноземної валюти, отриманої від продажу Bitcoin: Лист Національного банку України 2014 № 29–208/72889. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v2889500-14> (дата звернення: 07.02.2023).
- [29] Спільна заява фінансових регуляторів (НБУ, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг) щодо статусу криптовалют в Україні. (30.11.2017). Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptovalyut-v-ukrayini> (дата звернення: 20.02.2023).
- [30] Про визнання такими, що втратили актуальність, окремих листів Національного банку України: Лист Національного банку України 2018. № 40–0006/16290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v6290500-18> (дата звернення: 07.02.2023).
- [31] Грошові знаки. *Електронна версія – Великої української енциклопедії*. URL: <http://vue.gov.ua/%D0%93%D1%80%D0%BE%D1%88%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B8> (дата звернення: 07.02.2023).
- [32] Що таке грошові знаки? *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. URL: <http://slovopedia.org.ua/38/53395/378563.html> (дата звернення 07.02.2023).
- [33] Про затвердження назви і характерних ознак грошової одиниці України: постанова Президії Верховної Ради України від 10.12.1991 № 1952-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1952-12> (дата звернення: 07.02.2023).

- [34] Проект закону «Про віртуальні активи» від 09.06.2020 № 3637. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/135146> (дата звернення: 16.03.2023).
- [35] Проект (доопрацьований) закону «Про віртуальні активи» від 17.09.2021 № 3637. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/264601> (дата звернення: 16.03.2023).
- [36] Пропозиції Президента України до проекту закону «Про віртуальні активи». (06.10.2021). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/963319> (дата звернення: 16.03.2023).
- [37] Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2074-20> (дата звернення: 15.04.2022).
- [38] Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (дата звернення: 18.04.2022).
- [39] Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами від 13.03.2022 № 7150. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39211> (дата звернення: 15.04.2022).
- [40] Грицай С. О. Правова сутність дефініції «віртуальні активи» у законі України «Про віртуальні активи». *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 1. С. 244–248. DOI:10.24144/2788-6018.2022.01.45.
- [41] Грицай С. О. Сфера застосування законодавства України про віртуальні активи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 2. С. 54–59. DOI:10.32782/392278.
- [42] Грицай С. О. Правовий режим віртуальних активів в Україні. *Juris Europensis Scientia*. № 2. С. 65–68. DOI:10.32837/chern.v0i2.349.
- [43] Грицай С. О. Порядок реалізації віртуальних активів в Україні. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. Серія «Юридичні науки». Вип. 61, № 1. С. 18–23. DOI:10.32689/2522-4603.2022.1.3.
- [44] Hrytsai S. Foreclosure in Ukraine on secured virtual assets. *Law in the postmodern epoch: general characteristics and manifestation particularities in separate law branches : Scientific monograph*. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. С. 200–217. DOI:10.30525/978-9934-26-284-5-8.
- [45] Грицай С. О. Національний банк України як суб'єкт адміністрування віртуальних активів в Україні. *Право та державне управління*. № 1. С. 87–93. DOI:10.32840/rdu.2022.1.1.
- [46] Грицай С. О. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку як суб'єкт адміністрування віртуальних активів в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 1. С. 86–92. DOI:10.32844/2618-1258.2022.1.14.
- [47] Грицай С. О. Порядок отримання дозволу на надання послуг, пов'язаних з віртуальними активами в Україні. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом: Юридичні науки*. Вип. 62, № 2. С. 11–17. DOI:10.32689/2522-4603.2022.2.2.
- [48] Грицай С. О. Учасники ринку віртуальних активів в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. № 3. С. 152–157. DOI:10.51547/ppp.dp.ua/2022.3.25.
- [49] Hrytsai S. Some aspects of international cooperation in the sphere of turnover of virtual assets in Ukraine. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. № 2. С. 36–40. DOI:10.30525/2592-8813-2022-2-6.
- [50] Грицай С. О. Відповідальність за порушення вимог щодо обігу віртуальних активів в Україні. *Нове українське право*. № 3. С. 60–67. DOI:10.51989/NUL.2022.3.9.

- [51] Які закони будуть діяти для європейських криптовалютних компаній через рік? *GagarinNews*. 20.01.2023. URL: <https://gagarin.news/ua/news/how-mica-regulation-will-change-the-european-crypto-sphere/> (дата звернення: 26.01.2023).
- [52] Digital finance: agreement reached on European crypto-assets regulation (MiCA). *European Council*. 30.06.2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/30/digital-finance-agreement-reached-on-european-crypto-assets-regulation-mica/> (дата звернення: 24.01.2023).
- [53] Proposal for a regulation of the European parliament and of the council on markets in crypto-assets, and amending directive (eu) 2019/1937. MiCA. 05.10.2022. № 13198/22. 380 с. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13198-2022-INIT/en/pdf> (дата звернення: 25.01.2023).
- [54] Регулювання ринку криптоактивів. Регламент MiCA 2022. *L&M Finance Group ua*. 19.10.2022. URL: <https://lmfgr.com/tpost/ezucha2ia1-regulyuvannya-rinku-kriptoaktivv-reglame> (accessed 26/01/2023).
- [55] В ЄС запропонували вимоги до зберігання криптовалют банками. *ForkLog*. 24.01.2023. URL: <https://forklog.com.ua/zakonodavtsi-yes-zaproponuvaly-zhorstki-vymogy-do-zberigannya-kryptovalyut-bankamy/> (дата звернення: 24.01.2023).
- [56] Crypto-assets: green light to new rules for tracing transfers in the EU. *European Parliament*. 20.04.2023. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230414IPR80133/crypto-assets-green-light-to-new-rules-for-tracing-transfers-in-the-eu> (дата звернення: 27.04.2023).
- [57] European Council conclusions on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Western Balkans and external relations, 23 June 2022. *Council of the EU and the European Council*. 23.06.2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/> (дата звернення: 20.07.2022).
- [58] Грицай С. Зміна профільного закону про віртуальні активи: імплементація європейського регламенту МІСА. *Наукові праці Національного авіаційного університету*. (Серія «Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»). Вип. 66, № 1. С. 72–82. DOI:10.18372/2307-9061.66.17420.
- [59] Олійник Д. І. Обіг віртуальних активів в Україні. (27.06.2022). Київ, Україна : Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. С. 6. URL: <http://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/obih-virtualnykh-aktyviv-v-ukrayini> (дата звернення: 31.01.2023).
- [60] Кабінет Міністрів України – Професійний діалог: НКЦПФР створила консультативну раду з питань регулювання віртуальних активів. (17.11.2022). Урядовий портал, 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/profesijnij-dialog-nkcprf-stvorila-konsultacijnu-radu-z-pitan-regulyuvannya-virtualnih-aktiviv> (дата звернення: 31.01.2023).
- [61] Консультативна рада з питань регулювання віртуальних активів приступила до розробки змін в профільний закон. (27.12.2022). Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, 2022. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/konsultatsiina-rada-z-pytan-rehulivannia-virtualnykh-aktyviv-prystupyla-do-rozrobky-zmin-v-profilnyi-zakon/> (дата звернення: 31.01.2023).
- [62] Проект Закону про внесення змін та доповнень до Цивільного кодексу України, спрямованих на розширення кола об'єктів цивільних прав. Законопроект. 17.12.2021.

- № 6447. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73472 (дата звернення 30.01.2023).
- [63] Проект Закону про цифровий контент та цифрові послуги. Законопроект. (31.01.2022). № 6576. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73687 (дата звернення 30.01.2023).
- [64] Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції. Постанова Кабінету Міністрів України. 04.10.2017. № 759. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/759-2017-%D0%BF> (дата звернення: 31.01.2023).
- [65] Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міждержавна угода, яка ратифікована із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014. (27.06.2014). №984_011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_011 (дата звернення: 31.01.2023).
- [66] Telegram: Contact @yzheleznyak. І важливі зміни у тому числі для розвитку криптоактивів в Україні. (12.01.2023). URL: <https://t.me/yzheleznyak/3274> (accessed 30/01/2023).2023.
- [67] Рада схвалила два законопроекти про легалізацію віртуальних активів. *БізнесЦензор*. 13.01.2023. URL: https://biz.censor.net/news/3393140/rada_shvalyla_dva_zakonoprojekty_pro_legalizatsiyu_virtualnyh_aktiviv (дата звернення: 30.01.2023).
- [68] Crypto asset investments. (29.06.2022). Australian Taxation Office, 2022. URL: https://www.ato.gov.au/Individuals/Investments-and-assets/Crypto-asset-investments/?=Redirected_URL (дата звернення: 24.02.2023).
- [69] Cryptoassets: Collection. Collection. Find out how HMRC will tax people who use cryptoassets such as cryptocurrency or bitcoin. HMRC, 2018. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/cryptoassets> (дата звернення: 07.03.2023).
- [70] IRS Virtual Currency Guidance: Virtual Currency Is Treated as Property for U. S. Federal Tax Purposes; General Rules for Property Transactions Apply. IR-2014-36. IRS, 2014. URL: <https://www.irs.gov/newsroom/irs-virtual-currency-guidance> (дата звернення: 17.03.2023).
- [71] The People's Bank of China. 2023. URL: <http://www.pbc.gov.cn/english/130437/index.html> (accessed 17/03/2023).

REFERENCES

- [1] *The first meeting of the Advisory Council on the Regulation of Virtual Assets was held.* (2022). National Securities and Stock Market Commission. Retrieved from <https://www.nssmc.gov.ua/vidbulos-pershe-zasidannia-konsultatsiinoi-rady-z-pytan-rehuliuвання-virtualnykh-aktiviv/>
- [2] *The Cabinet of Ministers of Ukraine held the first meeting of the Advisory Council on the Regulation of Virtual Assets.* (2022). Government portal. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/vidbulos-pershe-zasidannia-konsultatsiinoi-rady-z-pytan-rehuliuвання-virtualnykh-aktiviv>
- [3] General Manager of Binance in Ukraine, Kyrylo Khomyakov: Ukraine today is the world's best-case study in the use of cryptocurrencies. (2022, December 5). Retrieved January 31, 2023, from RBC-Ukraine website: <https://daily.rbc.ua/rus/show/generalniy-menedzher-binance-ukrayini-kirilo-1670234476.html>
- [4] European Central Bank. (2012). *Virtual currency schemes*. Frankfurt-on-Main: European Central Bank. Retrieved from European Central Bank website: <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/virtualcurrencyschemes201210en.pdf>

- [5] Hrytsai, S. (2022). The place of virtual assets in the structure of digital financial technology. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, 1(3), 34–48. doi: 10.46299/j.isjmef.20220103.3
- [6] Digital Money and Digital Currencies of Central Banks: Key Things to Know. (n.d.). Retrieved April 11, 2022, from ECONS.ONLINE – economic talk website: <https://econs.online/articles/opinions/tsifrovye-dengi-i-cbdc/>
- [7] Greenberg, A. (2011, April 20). Crypto Currency. Retrieved April 8, 2022, from Forbes website: <https://www.forbes.com/forbes/2011/0509/technology-psilocybin-bitcoins-gavin-andresen-crypto-currency.html>
- [8] FATF. (2014). *FATF Report. Virtual Currencies. Key definitions and potential AML/CFT risks* (No. June). France. Paris: FATF. Retrieved from FATF website: https://eurasiangroup.org/files/FATF_docs/Virtualnye_valyuty_FATF_2014.pdf
- [9] Sidorova, Ye. (2018, March 2). 15 surprising facts about Satoshi Nakamoto that every crypto-amateur should know. Retrieved April 7, 2022, from Ihodl.com website: <https://ru.ihodl.com/analytics/2018-03-02/15-udivitelnyh-faktov-o-satoshi-nakamoto-kotorye-dolzhen-znat-kazhdyj-kriptolyubitel/>
- [10] What are altcoins: Answers to questions you were afraid to ask. (2020, August 10). Retrieved April 12, 2022, from Currency.com website: <https://currency.com/ru/chto-takoe-altkoiny>
- [11] Akopyan, A., & Makey, T. (2021, December 17). Types of cryptocurrencies: Overview of bitcoin, altcoins and tokens. Retrieved April 12, 2022, from <https://currency.com/ru/vidy-kriptovalyut-obzor-bitkoina-altkoinov-tokenov>
- [12] Hrytsai, S. (2022b). Cryptocurrency – Can it be a legal definition? *Dnipro Scientific Journal of Public Administration, Psychology, Law*, (2), 92–97. doi: 10.51547/ppp.dp.ua/2022.2.15
- [13] Hrytsai, S. (2022c). Classification of elements of the latest digital financial technology. *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*, 1(2), 1–15. doi: 10.46299/j.isjpp.20220102.1
- [14] Hrytsai, S. (2022d). Genesis of digital financial technologies before the concept of «Virtual Assets» appeared in Ukraine. *Legal scientific electronic journal*, (5), 355–359. doi: 10.32782/2524–0374/2022–5/82
- [15] *Draft Law on Cryptocurrency Circulation in Ukraine*. Pub. L. No. 7183 (2017).
- [16] *Draft Law on Stimulating the Market for Cryptocurrencies and Their Derivatives in Ukraine*. Pub. L. No. 7183–1 (2017).
- [17] *Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine (regarding stimulation of the market of cryptocurrencies and their derivatives in Ukraine)*. Pub. L. No. 7246 (2017).
- [18] *Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine on Taxation of Transactions with Virtual Assets in Ukraine*. Pub. L. No. 9083 (2018).
- [19] *Draft (second version) of the Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine on Taxation of Transactions with Virtual Assets in Ukraine*. Pub. L. No. 9083–1 (2018).
- [20] *Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine and Certain Other Laws of Ukraine on Taxation of Transactions with Crypto Assets*. Pub. L. No. 2461 (2019).
- [21] *On approval of the National Accounting Regulation (Standard) 13 «Financial Instruments»*, Pub. L. No. 559 (2001).
- [22] *About the National Bank of Ukraine*. Pub. L. No. 679– XIV (1999).
- [23] *The Constitution of Ukraine*. Pub. L. No. 254к/96-BP (1996).
- [24] *Civil Code of Ukraine*. Pub. L. No. 435– IV (2003).

- [25] *About payment services*. Pub. L. No. 1591– IX (2021).
- [26] *On currency and currency transactions*. Pub. L. No. 2473– VIII (2018).
- [27] *Clarification on the legality of using the «virtual currency/cryptocurrency» Bitcoin in Ukraine*. (2014). National Bank of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/n0435500–14>
- [28] *Regarding the classification of transactions with the «virtual currency/cryptocurrency Bitcoin» as transactions in foreign currency trading, as well as the existence of grounds for crediting foreign currency received from the sale of Bitcoin to the current account in foreign currency of an individual*. (2014). National Bank of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/v2889500–14>
- [29] *Joint Statement of Financial Regulators (NBU, NSSMC, National Financial Services Commission) on the Status of Cryptocurrencies in Ukraine*. (2017). National Bank of Ukraine. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/spilna-zayava-finansovih-regulyatoriv-schodo-statusu-kriptoalyut-v-ukrayini>
- [30] *On Recognition of Certain Letters of the National Bank of Ukraine as Outdated*. (2018). National Bank of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/go/v6290500–18>
- [31] Banknotes. (n.d.). In *Electronic version of the Great Ukrainian Encyclopedia*. Retrieved from http://vue.gov.ua/%D0%93%D1%80%D0%BE%D1%88%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B8
- [32] What are banknotes? (n.d.). In *Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language*. Retrieved from <http://slovopedia.org.ua/38/53395/378563.html>
- [33] *On Approval of the Name and Characteristics of the Monetary Unit of Ukraine*. Pub. L. No. 1952– XII (1991).
- [34] *Draft Law «On Virtual Assets»*. Pub. L. No. 3637 (2020).
- [35] *Draft (revised) Law on Virtual Assets*. Pub. L. No. 3637 (2021).
- [36] *Proposals of the President of Ukraine to the Draft Law «On Virtual Assets»*. (2021). Retrieved from <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/963319>
- [37] *About virtual assets*. Pub. L. No. 2074– IX (2022).
- [38] *The Tax Code of Ukraine*. Pub. L. No. 2755– VI (2010).
- [39] *Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine on Taxation of Transactions with Virtual Assets*. , Pub. L. No. 7150 (2022).
- [40] Hrytsai, S. (2022). Legal essence of the definition of «virtual assets» in the Law of Ukraine «On Virtual Assets». *Electronic scientific publication «Analytical and Comparative Jurisprudence»*, (1), 244–248. doi: 10.24144/2788–6018.2022.01.45
- [41] Hrytsai, S. (2022). Scope of application of Ukrainian legislation on virtual assets. *Current issues of national jurisprudence*, (2), 54–59. doi: 10.32782/392278
- [42] Hrytsai, S. (2022). Legal regime of virtual assets in Ukraine. *Juris Europensis Scientia*, (2), 65–68. doi: 10.32837/chern.v0i2.349
- [43] Hrytsai, S. (2022). Procedure for the sale of virtual assets in Ukraine. *Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management*, 61(1), 18–23. doi: 10.32689/2522–4603.2022.1.3
- [44] Hrytsai, S. (2023). Foreclosure in Ukraine on secured virtual assets. In *Law in the postmodern epoch: General characteristics and manifestation particularities in separate law branches: Scientific monograph* (pp. 200–217). Riga, Latvia: Baltija Publishing. doi: 10.30525/978-9934-26-284-5-8
- [45] Hrytsai, S. (2022). The National Bank of Ukraine as an entity administering virtual assets in Ukraine. *Law and public administration. Collection of scientific papers*, (1), 87–93. doi: 10.32840/pdu.2022.1.1

- [46] Hrytsai, S. (2022). The National Securities and Stock Market Commission as an entity administering virtual assets in Ukraine. *Scientific Bulletin of Public and Private Law*, (1), 86–92. doi: 10.32844/2618–1258.2022.1.14
- [47] Hrytsai, S. (2022). The procedure for obtaining a permit to provide services related to virtual assets in Ukraine. *Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management: Legal sciences*, 62(2), 11–17. doi: 10.32689/2522–4603.2022.2.2
- [48] Hrytsai, S. (2022). Virtual asset market participants in Ukraine. *Dnipro Scientific Journal of Public Administration, Psychology, Law*, (3), 152–157. doi: 10.51547/ppp.dp.ua/2022.3.25
- [49] Hrytsai, S. (2022). Some aspects of international cooperation in the sphere of turnover of virtual assets in Ukraine. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, (2), 36–40. doi: 10.30525/2592-8813-2022-2-6
- [50] Hrytsai, S. (2022). Liability for violation of requirements for the circulation of virtual assets in Ukraine. *New Ukrainian law*, (3), 60–67. doi: 10.51989/NUL.2022.3.9
- [51] What laws will be in force for European cryptocurrency companies in a year? (2023, January 20). Retrieved January 26, 2023, from GagarinNews website: <https://gagarin.news/ua/news/how-mica-regulation-will-change-the-european-crypto-sphere/>
- [52] Digital finance: Agreement reached on European crypto-assets regulation (MiCA). (2022, June 30). Retrieved January 24, 2023, from European Council website: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/30/digital-finance-agreement-reached-on-european-crypto-assets-regulation-mica/>
- [53] Council of the European Union. *Proposal for a regulation of the European parliament and of the council on markets in crypto-assets, and amending directive (eu) 2019/1937*. Pub. L. No. 13198/22, 380 (2022).
- [54] Regulation of the cryptoassets market. MiCA 2022 Regulation. (2022, October 19). Retrieved January 26, 2023, from L&M Finance Group ua website: <https://lmfgr.com/post/ezucha2ia1-regulyuvannya-rinku-kriptoaktivv-reglame>
- [55] EU proposes requirements for cryptocurrency storage by banks. (2023, January 24). Retrieved January 24, 2023, from ForkLog website: <https://forklog.com.ua/zakonodavtsi-yes-zaproponuvaly-zhorstki-vymogy-do-zberigannya-kryptovalyut-bankamy/>
- [56] «Crypto-assets: green light to new rules for tracing transfers in the EU», *European Parliament*, 20, april 2023. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20230414IPR80133/crypto-assets-green-light-to-new-rules-for-tracing-transfers-in-the-eu>.
- [57] European Council conclusions on Ukraine, the membership applications of Ukraine, the Republic of Moldova and Georgia, Western Balkans and external relations, 23 June 2022. (2022, June 23). Retrieved July 20, 2022, from Council of the EU and the European Council website: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/23/european-council-conclusions-on-ukraine-the-membership-applications-of-ukraine-the-republic-of-moldova-and-georgia-western-balkans-and-external-relations-23-june-2022/>
- [58] Hrytsai, S. (2023b) Changes to the specialized law on virtual assets: implementation of the European MiCA Regulation. *Scientific works of the National Aviation University*. (Series «Legal Bulletin «Air and Space Law»»). (1), 72–82. DOI:10.18372/2307–9061.66.17420.
- [59] Olijnyk, D. I. (2022). *Turnover of virtual assets in Ukraine* (p. 6). Kyiv, Ukraine: National Institute for Strategic Studies. Retrieved from National Institute for Strategic Studies website: <http://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/obih-virtualnykh-aktyviv-v-ukrayini>
- [60] *The Cabinet of Ministers of Ukraine – Professional Dialogue: NSSMC establishes advisory council on regulation of virtual assets*. (2022). Government portal. Retrieved from <https://>

www.kmu.gov.ua/news/profesijnij-dialog-nkcpfr-stvorila-konsultacijnu-radu-z-pitan-regulyuvannya-virtualnih-aktiviv

- [61] *The Advisory Council for the Regulation of Virtual Assets has started drafting amendments to the relevant law.* (2022). National Securities and Stock Market Commission. Retrieved from <https://www.nssmc.gov.ua/konsultatsiina-rada-z-pytan-rehuliuвання-virtualnykh-aktiviv-prystupyla-do-rozrobky-zmin-v-profilnyi-zakon/>
- [62] *Draft Law on Amendments to the Civil Code of Ukraine aimed at expanding the range of objects of civil rights.* Pub. L. No. 6447 (2021).
- [63] *Draft Law on Digital Content and Digital Services.* Pub. L. No. 6576 (2022).
- [64] *About the Government Office for Coordination of European and Euro-Atlantic Integration.* , Pub. L. No. 759 (2017).
- [65] *Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand.* , Pub. L. No. 984_011 (2014).
- [66] Telegram: Contact @yzheleznyak. (2023, January 12). *And important changes, including for the development of crypto assets in Ukraine.* Retrieved from <https://t.me/yzheleznyak/3274>
- [67] Rada approves two bills on legalization of virtual assets. (2023, January 13). Retrieved January 30, 2023, from BiznesCenzor website: https://biz.censor.net/news/3393140/rada_shvalyla_dva_zakonoprojekty_pro_legalizatsiyu_virtualnykh_aktiviv
- [68] *Crypto asset investments.* (2022). Australian Taxation Office. Retrieved from https://www.ato.gov.au/Individuals/Investments-and-assets/Crypto-asset-investments/?=Redirected_URL
- [69] *Cryptoassets: Collection.* (2018). HMRC. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/collections/cryptoassets>
- [70] *IRS Virtual Currency Guidance: Virtual Currency Is Treated as Property for U. S. Federal Tax Purposes; General Rules for Property Transactions Apply.* (2014). IRS. Retrieved from <https://www.irs.gov/newsroom/irs-virtual-currency-guidance>
- [71] The People's Bank of China. (2023). Retrieved March 17, 2023, from <http://www.pbc.gov.cn/english/130437/index.html>

Сергій Олександрович Грицай

Кандидат юридичних наук, доцент

Доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін

Інститут права та суспільних відносин

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

04071, 23 Львівська вул., м. Київ, Україна

Serhii O. Hrytsai

Candidate of Law (Ph.D. in law), Associate Professor (title)

Associate Professor at the Department of Sectoral Law and General Legal Disciplines

Institute of Law and Social Relations

Open International University of Human Development «Ukraine»

04071, 23 Lvivs'ka Street, Kiev, Ukraine

Рекомендоване цитування: Грицай С. О. Від криптовалюти до віртуальних активів: становлення законодавства України через призму хронологічно правового аналізу. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 2. С. 160–193.

Suggested Citation: Hrytsai, S. O. (2023). From cryptocurrency to virtual assets: formation of Ukrainian legislation through the prism of chronological legal analysis. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 30(2), 160–193.

Стаття надійшла / Submitted: 09/04/2023

Доопрацьовано / Revised: 09/05/2023

Схвалено до друку / Accepted: 30/06/2023